

כפי שנכתב בגליון הקודם, לצערנו רוב האילנות המצויים כיום במטעים ובגינות הפרטיות מורכבים באיסור כלאים, ופעמים רבות בעל המטע או הגינה אפילו אינו מודע לכך שהעציץ אותו נטע מורכב בכלאים. מעבר לאיסור קיום כלאים יש לחוש לברכה לבטלה בברכת האילנות על אילנות אלו, כפי שיתבאר במאמר שלפניכם.

רבי אשר בורובסקי שליט"א
מרבני בית ההוראה

ברכת האילנות על אילנות המורכבים באיסור תורה

שאלה

בזמנינו שרוב האילנות בגינות הפרטיות ובפרדסים, מורכבים [רוב השתילים נקנים ממשתלות בהן מרכיבים את העציצים רוכב על כנה] חלקם באיסור תורה משום שהם מין בשאינו מינו, וחלקם הם ספק מינו וחלקם מורכבים מין במינו שהוא היתר, האם מברכים עליהם ברכת האילנות.

תשובה

אילנות שהם ודאי איסור תורה [מין בשאינו מינו] שאסור לקיימם וחייבים לעוקרם, נראה שאין לברך עליהם ברכת האילנות, ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א הורה שאף אם הקדים וברך לפני שעקרו את האילן, ברכתו לבטלה. אילנות מורכבים על ספק מינם נחלקו הפוסקים בדינם, י"א שאסור לקיימן וי"א שמותר לקיימן וצל"ע אם יש לכתחילה לברך עליהם ברכת האילנות, אילן שמורכב בהיתר, שהוא מין במינו מברכים עליו ברכת האילנות.

בנדון זה יש לברר כמה עניינים

- א. אילן שעצם קיום צמיחתו אסור, וחייבים לעוקרו אם מותר לברך עליו.
- ב. האם איסור הרכבה פוקע אחר שההרכבה מתאחה לגמרי.
- ג. האם מברכים על דבר שביאתו לעולם שלא לרצון הבורא, וקיומו בעולם לרצון הבורא או קיומו בעולם שלא לרצון הבורא.
- ד. האם יש חלוק באילן המורכב אם הוא מין חדש או לא.

1. מאמר זה הגיע עם סגירת הגליון לחשיבות הדברים והתועלת שבפרסומו מאמר זה מתפרסם ללא עריכת מערכת תחילה.

א. האם מברכים על אילן שאסור לקיימו וחייב לעוקרו

כהקדמה לדברים יש לדון האם מברכים ברכת האילנות על אילן תלוש מהקרקע, ובספר אשל אברהם מבוטטשט (סו"ס רכו) כתב ז"ל, "וכעת אני מסופק כשרואה ענפים תלושים ניכרים שהנצו עכשיו בשנה זו, אם שייך ע"י זה ספק על הברכה" [פי' שאח"כ כשיראה אילן מלבלב לא יוכל לברך משום שכבר ראה לבלוב ולא בירך]. ובדע"ת למהרש"ם הביא דבריו באופן אחר, ז"ל, עוד כ' הגאון בעל דעת קדושים ז"ל דגם אילנות תלושים אם הם מחדש ועליהם הלבלוב ולא נכמשו עוד, מותר לברך עליהם, ע"כ. ונראה שלמד הדע"ת שנסתפק הא"י על ענף תלוש המלבלב אבל אילן תלוש המלבלב פשיטא ליה שמברך עליו לכתחילה, ואפשר דטעם ספיקו של הא"י דאף דלשון הגמ' היא 'הרואה אילנות' וגם לשון הברכה היא 'אילנות טובות' מכל מקום עצם הברכה היא על ראיית הלבלוב לבד. או אפשר, דמספקא ליה אם ענף התלוש נקרא עדיין אילן או שפקע ממנו שם אילן, מכ"מ הסיק מזה הדע"ת שאם כל האילן תלוש, ודאי יכול אף לכתחילה לברך עליו. והנה לא מצינו בפוסקים מי שייסכים לדין זה, ואף בסברא הוא נראה חידוש גדול, וכן נראה שמתבאר מתוך דברי הגרע"א [בגליון השו"ע] שאין לברך על אילן התלוש, דס"ל דאילנות שבשנות ערלה אין לברך עליהם כיון דאי אפשר ליהנות מפריה, ע"כ. ואף שעדיין הם פרחים ואין נוהג בהם איסור ערלה [רק מחנטה והיינו אחר נפילת הפרח וניכר הפרי סמדר. חזו"א דיני ערלה אות ו] מכ"מ צריך להיות שמוציא אילן זה פירות שראוין ליהנות בהם בפריחה זו, ולפ"ז אילן תלוש כבר לא יוציא פירות בשנה זו ואם יוציא כשיטע אותו מחדש יהיו פירותיו ערלה.

ואם נאמר שאין מברכים ברכת האילנות על אילן תלוש, יש לדון מה דין אילן המורכב באיסור כלאים האם מותר לקיימו, בטור ושו"ע [יור"ד רצה ס"ז] כתב, "אסור לקיים המורכב כלאים". ובבאור הגר"א ציין מקורו, למתני רפ"ח דכלאים. ושם מבואר דכלאי זרעים אסור לקיימם וחייב לעוקרם. וכן ברבינו ירוחם [תולדות אדם וחווה נתיב כא חלק א דף קעה טור ג] ז"ל, "ומכל מקום אסור לקיים האילן המורכב כן פשוט בכלאים ומוכח בכמה דוכתי". וכן בצידה לדרך [מאמר ב כלל ד פי"א] וכן דעת הברכ"י בסי' רצה ס"ז.

אמנם לא נתפרש אם איסור קיום אילן מורכב הוא מה"ת או מדרבנן, בלבוש כתב, אסור מן התורה לקיים אילן המורכב כלאים. וכן נראה מהרא"ש בהל' כלאים סי' ג, ז"ל, "אף על פי שלוקין על הרכבת האילן ועל קיומו". [ובתוספותיו לסוטה מג נסתפק אם קיום המורכב מותר, וצ"ע. עי' חזו"א כלאים ב ס"ק ט סוד"ה ונראה], אכן מצינו בראשונים שקצתם מתירים לקיים המורכב [באורחות חיים והכלבו בהל' כלאים, וגם בזה כ' בברכ"י יור"ד רצה ס"ז שקרוב הדבר שהוא ט"ס] אבל בטור ושו"ע פסקו לאיסור. יעוי' בחזו"א [כלאים ב סק"ט ד"ה וכל זה] שאף הריטב"א והתוס' רא"ש שהתירו קיום, היינו מה"ת אבל מדרבנן לכו"ע אסור לקיים וחייב לעוקרן.

ועי' בחזו"א [שם ד"ה המרכיב] שחקר בגדר חובת העקירה אם היא מחמת איסור קיום המורכב או משום קנס על נטיעת הכלאים באיסור² והשתא יש לדון, דאם חובת העקירה מחמת קנס לנוטע שהרכיב, אפשר דחובת העקירה אינה בגוף האילן אלא היא חובת גברא שכיון שהרכיב באיסור צריך לבטל מעשיו, ולפי זה האילן עצמו אינו עומד להיעקר מצד

2. ואף דיכול להרכיבו בזקנה, מסתבר שפרחים אלו בשינוי ההרכבה לא יוציאו פרי ואף אם יוציאו נראה דמאחר שבטלה בזקנה נחשבים כאילן הזקנה ומטעם עצמם אינם ראויים לברכה, ואכמ"ל.
3. היינו מרכיב, ודעתו דאף המעביר מעציץ לקרקע עובר על הרכבה ולא על קיום בלבד.

ברכת האילנות על אילנות המורכבים באיסור תורה

עצמו, או דנימא דמ"מ חובת העקירה משום קיום המורכב וסיבת חובת עקירתו היא בגופו של אילן, נמצא גופו של אילן עומד להיעקר ואינו ראוי לברך עליו.

אמנם אילנות המורכבים על ספק מינם [כפירות הדר המצויים, שהם ספק אם כולם] תפוזי אשכולית לימון פומלה וכו' מין אחד או שכל אחד הוא מין בפני"ע] קיל טפי, דאף שאסור לנוטעם משום שהוא ספק כלאים דאורייתא [אף בזה"ז], מכל מקום לענין קיום כתב החזו"א [כלאים ב סק"ט ד"ה והלכך] שמותר להקל שהרי קיום במעשה כגון השקאה וכדומה הוא ספק אסור מהתורה, ויש להתירו משום ספק ספיקא, דלמא הוא מינו דלמא קיום בהשקיה וכדומה מותר מה"ת, ומצד איסור קיום דרבנן שאסור אפילו בלי מעשה יש להתירו שהרי הוא ספק מינו וספק דרבנן לקולא. ומסתברא דאף בעבר ונטע אילן מורכב בספק מינו שאסור לנטעו, אין בו קנס שהרי קי"ל [משנה ברורה שיח סק"ב] שכל שיש פלוגתא אם הוא מלאכה בשבת, אם עבר ועשה בשבת בדיעבד אין בו איסור מעשה שבת כיון שהקנס של מעשה שבת הוא מדרבנן ספיקו לקולא, ולכאורה ה"ה בדין אילן המורכב על ספק מינו, אמנם יש לדון משום שהספק אם הם מין אחד או ב' מינים אינו מכח פלוגתא אלא חסרון ידיעה בחלוקת המינים, ויש להסתפק אם גם בחסרון ידיעה דייני' את הקנס כספק דרבנן לקולא, דיש לומר שהטעם בפלוגתא הוא משום שהיה לו על מי לסמוך בשעת נטיעה, וכאן הרי לא היה לו על מי לסמוך, אך אולי הטעם שלא קנסו אלא באיסור ברור, ובספק זה מה נחשב למינו לגבי כלאים אין איסור ברור.

עוד יש לדון עפ"י מה שכתבו הפוסקים שמאחר שיש מינים שרובם מורכבים בהיתר על מינו ומעוטם באיסור על שאינו מינו, האם הרואה אילן ממינים אלו בלבולו ואינו יודע אם הוא כלאים יכול לסמוך על הרוב שאינו מורכב ולברך עליהם או דהוי קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה. ויש לומר שכיון שנקטינן שרק כשיש ודאי איסור הוי קבוע, אבל אם אין ודאי איסור אלא רק חשש שיש איסור לא הוי קבוע. וכקושית הר"ש מקינון לגבי נחל איתן שכל אדמת אר"י תהא אסורה בעבודה מחשש נחל איתן, כיון שודאי היה פעם אחת נחל איתן באיזה מקום לפיכך יש לאסור כל המקומות, אבל אילו היה מקום אחד בארץ שידוע שהיה בו נחל איתן כבר לא היה מקום לקושית הר"ש מקינון, משום שאף אם נימא שודאי היה נחל איתן אחד בארץ אבל כבר אפשר שהוא זה הנחל איתן הידוע במקום פלוני, וממלא אין ודאי אחד שאבד, ולא דנים בזה דין קבוע. ואם כן גם בנידון דידן, אף שידוע שיש בעלמא אילנות המורכבים באיסור, אבל כנגדן יש מקומות ידועים שנטועים בהם אילנות המורכבים באיסור, ומימלא לא אמרי' שאבדו בכל העולם אילנות המורכבים ונאסרו כל המקומות כדין סברת הר"ש מקינון, אלא הוא ספק בעלמא וחוזר דינו לדין רוב. אכן כ"ז מועיל בסתמא אבל כשיש רגלים לדבר שלכל המקומות הגיע מן האיסור, פסק מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שנוהגים בו דין קבוע, וכמבואר כ"ז בס' משפטי ארץ ערלה.

ויעוי' בא"ר (סי' תרפח אות ה) בשם ספר דרך תמים [לחכם ספרדי קדמון] דכשיש חניות ידועות מוכרות שחוטת וחלק ידועות טריפה ויש לפנינו חנות שלא ידוע אם טריפה או כשרה הולכים בחנות זו אחר הרוב, וכסברת הר"ן לקבוע עיירות שספק קדמה חומתן לשיבתן כדין הרוב ולא חייש לקבוע, כיון שהספק על עיר זאת הוא ספק בפנ"ע. הביאו בשו"מ (קמא ח"א רכד), והוא הדין הכא ניזיל בתר רובא כיון שהספק על האילן הזה הוא ספק בפני עצמו אם הרכיבו אותו ולא רק אם הגיע מהמורכבים הידועים. אכן גם בזה הלך אחר הרוב כיון שאין ודאי כרך אחד שישב ואח"כ הוקף, וכן אין רגלים לדבר שמצוי כאלו כרכים, אבל אם היה רגלים לדבר היה צריך לחוש לקבוע, וכן נראה מלשון הר"ן (ב, א מדה"ר) ז"ל, "איכא למימר שהולכין אחר הרוב שעל הרוב קודמת חומתה לשיבתן שכן דרכי רוב המדינה מקיפין חומה

תחלה ואחר כך מיישבין אותן". אכן יעו"ב במג"א (רח"צ ס"ק יג) בדין ברכת הנר במוצ"ש, שכתב דעיר שרובא עכו"ם ומעוט ישראל, בדבר הקבוע במקומו ואינו פורש אין נ"מ מה הרוב ומה המיעוט לעולם דינו קבוע שהוא כמחצה על מחצה, וכ"כ בפרישה שם, ולכאורה צ"ב לדברי הר"ן הנ"ל אמאי לא אמרי' הלך אחר הרוב, ואפשר כדבארנו, שבעיר שרוב ומעוט מקרי רגלים לדבר ודינו כקבוע. ומה שמברך על הנר אפי' במחצה על מחצה ולא חששו לספק ברכה לבטלה, פי' הראשונים (ריטב"א רא"ה, ברכות נג א) דיש להתיר משום ספק ספיקא, ובא"ר (סי' רחצ ס"ק יז) פי' משום שבדיעבד מועיל אף על נר שלא שבת, אבל בנידון דידן אין לברך על אילן ספק מורכב, אם לא דנימא ספק מינו וספק דילמא הורכב ע"י נכרי [אם נקטי' דבנכרי אין קנס, ע"י מנח"י ג כה ב בהרכבת עכו"ם אף אם אינו מצוה מכ"מ מאוס הוא, וכ"כ בהליכות שלמה (תפילה פכ"ג הי"ח) שאין לברך על מורכב שהחיינו אף שהורכב ע"י גוי].

ב. האם פקע איסור הרכבה וקיום, אחר איחוי ההרכבה

בחז"ס (ח"ו סי' כה) כתב להתיר קיום אילן שנתאחה ולא ניכרת ההרכבה, וז"ל, "וזאת לדעת דאסור לקיימו היינו כ"ז שלא נתאחדו והי' לאחד אבל בשכבר נתאחדו והי' לאחד באופן שאין ההרכבה שוב ניכר בהם שוב אין בהם איסור קיום וזה פשוט" ע"כ. ואף שהחליט שאין איסור מקיים בנתאחה לגמרי, מכ"מ בתשובה מאוחרת יותר נשאל החת"ס (יור"ד סי' רפח) על מה שנהגו בחו"ל לקנות מעכו"ם כרמים ובתוכם אילנות מורכבים שקדים עם אפרסקים ומקיימין אותן, ומבאר בשו"ע (יור"ד רצד ס"ז) דאסור לקיימן אף בחו"ל, והשיב למסקנה, ז"ל, "בהא סליקנא דלדעת התוס' מותר לקיים בלי מעשה אפי' לר"ע אפי' בא"י ולרמב"ם בהרכבת אילן בח"ל מיהת שרי ואולי ע"ז סמכו חכמי דיהודאי שנהגו עפ"י מנהג אבותיהם אעפ"י שמפשוטות לשון ש"ע לא משמע להקל בכך מ"מ למדנו זכות על העבר ואמנם לכתחלה טוב שישתתף גוי בפירות וכו" עיי"ש. ולא הזכיר את הסברא שכתב דאם נתאחדו אין בהם איסור קיום, וצ"ע.

ובסי' שבט הלוי (ח"ז קפה) נתקשה בסתירת התשובות, דבאחרונה לא הזכיר סברת נתאחדו, ומשמע שחזר בו מהיתר זה, ותמה על מהרש"ם (ח"א קעט) דפסק להקל כהחת"ס ולא ציין שחזר בו החת"ס מן ההיתר. אכן שמעתי מבארים דאין כלל סתירה בין התשובות, שההיתר של נתאחדו והיה לאחד, אמרו החת"ס בשאלת הרכבת תפוח יערי על תפוח מדיני, שהשוני ביניהם הוא באיכות הפרי בלבד ולא בגוף האילן ורק משום ריחוק טעם הפרי חששו להחשיבם לב' מינים, אבל גוף האילן שוה ששניהם תפוח, ובזה שייך לומר כשנתאחדו ואין ההרכבה ניכרת בהם נעשו לאחד, אבל בשאלת הכרמים נשאל על הרכבת שקד על אפרסק דבזה ודאי לא שייך לומר שנעשו אחד. ולפי"ז אין היתר כלל בנתאחדו רק כשמין גוף האילן שוה. בחז"א (כלאים ג סק"ג ד"ה נראה) חולק בתוקף על היתר קיום כשנתאחה ההרכבה, וס"ל דאף שנתאחו לגמרי ומגדלים פרי אחד ועלה אחד ולא מינכר שהם ב' מינים מכ"מ עדיין אסורים לקיימם. ונראה דנחלקו בהגדרת איסור כלאים, דלהחת"ס גדר ההרכבה שאסרה תורה הוא ב' גופים [של ב' מינים] בחיות משותפת וכשנעשו גוף אחד נפקע ממנו שם הרכבה משום דבמציאות יש כאן גוף אחד. ודעת החז"א שהרכבת ב' מינים בחיות משותפת זהו גדר האיסור, ולפיכך אף שנתאחו הגופים אינו כלום דעדיין יש כאן במציאות ב' מינים מורכבים. וכן כתב בחז"א (שו"ת וחידושים סי' שלח) ז"ל, "על דבר קיום מורכבים... רק החת"ס מיקיל כשלא ניכר שהם ב' מינים אחרי שאין כאן רק חד פירא וחד עלה, וחשיב

ברכת האילנות על אילנות המורכבים באיסור תורה

כב' מינים שפירותיהן ועליהן שוין, אבל קשה לסמוך על זה"ע"כ. מבואר שלמד את היתר החת"ס כדברי הרמב"ם (כלאים פ"ג) שב' מינים שדומים בדמיון גדול אינם כלאים זה בזה. ובדין אילן המורכב באיסור כ' החזו"א (סי' ב סוס"ק יא ד"ה מיהו. וד"ה והא) דרשאי כל אדם לעוקרן כיון שכל ישראל מוזהרין לעקור כלאים אף בשדה חבירו, וכן לקוץ אילן מורכב באינו מינו. והובא בדו"א (כלאים פ"ב ס"ק עד), והוסיף דבירושלמי משמע לא רק דרשאי אלא דמצוה לעוקרן ושכ"כ בשואל ומשיב (מהדו' ד ח"ב סי' קמז) וז"ל, "דוקא בכלאים דהמקיים כלאים בכרם עובר וא"כ כל ישראל מצווים לעקר הכלאים" ע"כ. ועוד כ' בשו"מ שם, "ועיין פ"ב מכלאים הט"ז ושם משמע דכל ישראל מצווים לעקור כלאים אף בכרם חבירו" עכ"ל. מבואר דס"ל שכל שהמקיים עובר איסור מצווים כל ישראל לעוקרו.

נמצא דאף החת"ס בתשובה האחרונה לא מצא היתר לקיים כשנתאחו לאחד, ואפשר דהא דהתיר (בתשובה כה) הוא רק בתפוח על תפוח כמבואר, וגם היתר מקיים שכתב הוא רק כשהרכבה נעשתה ע"י גוי ולא ע"י ישראל דאפשר שכבר נקנס לעוקרו כדן נוטע בשביעית [כמ"ש בחזו"א כלאים ב' סק"ט ד"ה המרכיב] ובפ"י הר"ש (רפ"ח דכלאים דפוס וילנא) כתב דהו"א לומר דאחר איחוי נפקע האיסור ומסיק דמפורש בירושלמי שחייבים לעקור ההרכבה אף שנתאחה.

ג. דבר שביאתו לעולם באיסור תורה

דעת שו"ת הלק"ט (ח"א סי' ס, רסה) שכל שנעשה נגד רצון הבורא אין לברך ולשבח על החפץ עצמו כגון שאין לברך שהחיינו ששמח שראה אילן המורכב באיסור כלאים זה, וכן לברך על פרדה נאה [כלאים] שהברכה מתייחסת אליה או על גוי נאה שככה לו בעולמו, משום שבח הברכה מתייחס לחפץ זה ומשבח על המצאות דבר זה בעולם, אבל הרואה פרדה נאה או גוי נאה יכול לברך על מעשה ה' בלשון 'מה רבו מעשיך ה', ולדבריו הכל תלוי בלשון הברכה, שדבר שנעשה באיסור אין לשבח על הדבר עצמו אלא על מעשה ה'.

אכן היעב"ץ (ח"א סי' סג) פליג וס"ל דבכלאים לא מאסה התורה את התוצאה ואדרבה שבח וצורך גדול הוא לבריאה והתהוותו של הפרי החדש לרצון הבורא ורק עשיית האדם נאסרה מחמת חסרון הכנתו לזה. ונמצא שאין כאן חפץ מאוס כלל אדרבה לרצון ושבח, לפיכך ראוי לשבח ולהודות עליו, וכן בפרדה אין מאוס אלא המעשה אבל התהוות הפרדה משובח ורצוי לקב"ה. אכן בממזר אין טעמו של היעב"ץ כן, דהרי ודאי המעשה אסור וגם התהוותו פגומה ואינו ראוי לבת ישראל, ואפ"ה מברך עליו שככה לו בעולמו, [וכ"ה בשו"ע] ונראה טעמו דאף שכתב שהעכו"ם עוברי רצונו וכן ממזר היה ראוי שלא ימצא בעולם, אבל השמוש בהם והנאה מהם מותרת לגמרי והנהנה מברך וכן נותן הודאה ושבח לבוראם על יופי בריאת צורתן והיותן בריאות נאות, ונראה מדברי היעב"ץ שלא התיר לברך ולשבח על עצם היותן בעולם, שדבר זה ודאי שלא לרצון הבורא, ורק העמיד שנקודת פגמן וחסרונו היא רק מה שיעמידן בעולם' שלא לרצון הבורא וכל שלא משבח על עצם עמידתן בעולם ראויים הם לשבח כמו על שמוש בהם וכל כיו"ב. [ונראה להוסיף, דכן מברכים על חכמי עכו"ם שנתן מחכמתו וכו', כיון שחכמים בז' חכמות כמב' בשו"ע רכז ס"ז ומ"ב סק"י. והיינו כיון שאף שעכו"ם הוא אבל חכמתו ראוי לשבח הבורא עליה].

ונמצא דבדבר שבא באיסור לעולם והאידינא מותר לקיימו נחלקו הלק"ט והיעב"ץ, וכתבו הרבה פוסקים דודאי יש להחמיר לכתחילה ולא להיכנס לפלוגתא, [וכ"ש מצוה הבאה פעם בשנה ראוי יותר לדקדק בה, כידוע מכתב הגרע"א לענין פסח]. ובנידון דידן באילן

מורכב שחייבים לעוקרו נראה דלכו"ע אינו ראוי לברכה, כיון דברכת האילנות חיישי לסברת הגרע"א⁴ [בדין אילן ערלה] שחלות הברכה על אילן זה שלפניו ולא על כללות האילנות, דגם היעבץ התיר משום שקיום הפרדה והגוי מותר אבל מבואר מדבריו שאם קיומם אסור אין לברך עליהם. וכן פסקו שאין לברך על המורכב, בשו"ת רב פעלים (או"ח ח"ב סי' לו) ובשו"ת אג"מ (ח"ב סי' נח) מסיק שטוב שלא לברך פרי מורכב, ומנח"י (ח"ג סי' כה) מסיק ולא יצאנו מידי ספק פלוגתא בזה, בס' ישא יוסף (או"ח ב נה) הביא את דעת מרן הגר"ש אלישיב שאין לברך על אילנות מורכבים באיסור, ח"ל, "לדעתו אין ראוי לברך עליהם שהרי אילנות אלו יסודם באיסור".

בס' מעשה חמד הביא ששאל למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א על עץ מורכב באיסור, והשיבו שמהמשנה ברורה משמע שנוטה כדעת היעב"ץ לברך על הממזר ולדבריו אפשר לברך גם על אילן המורכב. אכן כתבנו שאילן שחייבים לעוקרו גרע טפי כיון שגם קיומו אינו לרצון ואף היעב"ץ מודה דאין לברך עליו כמו שכתבנו לעיל, וכן נשאל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (אדר תש"פ) על ברכת האילנות על המורכבים באיסור אם מותר לברך עליהם והשיב שמאוס לברך עליהם, ונשאל אם בדיעבד בירך לפני שעקר האילן האם יצא יד"ח או ברכתו לבטלה, והשיב שברכתו לבטלה.

הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"א סי' קצב) מחלק בין סוגי הרכבות, דהרכבת רוכב על כנה העשוי לחזק כח האילן וכמעט שלא נפעל שינוי בפרי הוא מח' הלק"ט והיעב"ץ [ודעתו להקל עיי"ש] אבל שנוצר מין חדש ע"י הרכבת איסור כמו אפרסקים שלא ברא הקב"ה כיוצא בו אלא נוצר במעשה בני"א בעבירה אין לברך עליו אפי' הרכיבו עכו"ם כיון שטעמו וצורתו שונה מבריאתו לא תקנו ע"ז ברכה לכמה מגדולי הפוסקים דברכת האילנות ההודאה על עצם בריאתו ולא על המצאותו והשימוש בהם. וז"ל הרמב"ן (ויקרא יט, יט) "והמרכיב שני מינין, משנה ומכחיש במעשה בראשית, כאילו יחשוב שלא השלים הקדוש ברוך הוא בעולמו כל הצורך ויחפוץ הוא לעזור בבריאתו של עולם להוסיף בו בריות" עכ"ל. וברכת האילנות היא שבח שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות, ויצירת המינים החדשים הוא ממש הפך שבח הברכה. אכן לשיטה זו מינים שהורכבו בעבר והאידנא אינם מורכבים גם אין לברך עליהם כיון שאינם בשבח הבריאה, ונראה שהמנהג הפשוט לברך על מינים אלו כשהרכיב בהיתר.

אף שהראינו את צדדי השאלה והאיסור, אכן יש מגדולי ההוראה שנוקטים שנראה מהבה"ל (סי' רכה ד"ה פרי) שמסקנתו עיקר כהיעב"ץ, ומדמים דין ברכת האילנות במורכבים לנידון זה, ונראה דכיון שיש גדולים החולקים ואוסרים ודאי לא ראוי להיכנס בספק לכתחילה וכדברי הר"ן (שו"ת סי' עט) שאין ראוי להכניס עצמנו במקום צר ובמשעול הכרמים שלא מדוחק כלל, להניח את הודאי ולתפוס את הספק בענייני המצות.

4. בהגהת שו"ע או"ח סי' רכו, שמצדד לאסור לברך ברכת האילנות [כן הסיק בדעתו בשו"ת דברי מלכיאל] על אילן שעדיין בשנות ערלה כיון שאין ראויים פירותיו להנות בהם בני אדם, ומבואר מזה דלא ס"ל הברכה מתייחסת לכלל האילנות בעולם אלא על אילן זה שלפניו.